

Putovanje značenjskim prostorima prijedloga

(Ismail Palić. 2016. *Genitiv, prostor i prostorne slike (leksikon prijedloga)*. Bosansko filološko društvo. Sarajevo. 400 str.)

„Male riječi” dobivaju sve veći prostor u lingvističkim istraživanjima. U odnosu na punoznačne, promjenjive riječi, njihova suznačnost i nepromjenjivost stavlja ih u drugi plan. Međutim, riječ je često o polifunkcionalnim jedinicama koje su za spajanje riječi u veće jedinice (sintagme, rečenice, pa i tekst) itekako važne. Tako su i prijedlozi dobili svoj prostor u knjizi Ismaila Palića *Genitiv, prostor i prostorne slike (leksikon prijedloga)*.

Autor je padežnoj problematici već posvetio jednu knjigu – *Dativ u bosanskoj jeziku* iz 2010. te su prijedlozi kao dopuna padežnoga sustava logičan slijed njegovih istraživanja. U ovoj knjizi obrađuje genitiv, jedan od najkompleksnijih padeža, koji je i u besprijedložnoj upotrebi bogat značenjima, a s prijedlozima se ta slika još više usložnjava. Odabravši ovu temu, autor uzima velik zadatak s nizom najraznovrsnijih izazova.

Knjiga se načelno može podijeliti u dva metodološki različita dijela. U prvome se iznose teorijske pretpostavke, a drugi je dio sam leksikon, prijedlozi poručeni abecedno s kratkim opisom i primjerima.

Prvi dio čini nekoliko poglavlja. U *Uvodu* se naznačuje kompleksnost problema, genitiva i prostornih prijedloga s temeljnim i metaforičkim značenjima. Teorijska su polazišta u analizi kognitivnolingvistička jer kognitivna lingvistika „pruža odličnu teorijsku i metodološku osnovu za opis svih pojava koje su izravno povezane s čovjekovim osjetilnim doživljavanjem i predočavanjem prostornih odnosa u vanjezičkom svijetu i njihovim jezičkim izražavanjem.” (str. 11). U analizi prostornih značenja kao parametri uz čiju se pomoć detaljno može opisati značenje svakoga prijedloga (iako se u opisu pojedinoga prijedloga katkad pojavljuje samo jedan od njih, a katkad više njih) uzeti su: dodir objekta lokalizacije s lokalizatorom, mirovanje ili kretanje objekta lokalizacije, pravac i smjer kretanja lokalizacije te vrsta lokalizatora. Neprostorna značenja rezultat su metaforičkoga prijenosa i razmatraju se s teorijskih polazišta konceptualne metafore i metonimije (prema Lakoffu i Johnsonu *Metaphors We Live By* iz 1980.).

Genitiv je padež bogat značenjima i sintaktičkim funkcijama te nije lak zadatak odlučiti se za njegovo jezgreno značenje koje se dobiva apstrahiranjem zajedničkih obilježja prototipa te varijanata koje elaboriraju specifična značenja. Uzimajući u obzir postojeće gramatičke tipologizacije, autor je suzio izbor na polazište i ishodište te se na kraju odlučio na značenje ishodišta kao jezgreno značenje genitiva jer se ono već pojavljuje u literaturi i jer „polazište, za razliku od *ishodišta* (ili barem u većoj mjeri od njega) uključuje intencionalnost

udaljavanja, što nije obavezno sastavni dio odgovarajućeg scenarija kodiranoga genitivom.” (str. 22).

Poglavlje *Prostor i lokalizacija* određuje prostornu percepciju kao čovjekovu primarnu percepciju s obzirom na to da „kroz izravni fizički kontakt s predmetima koji ga okružuju čovjek stvara osnovne konceptualne obrasce temeljeći ih na uočenim prostornim odnosima.” (str. 23). Prostorna se domena smatra ishodišnom, a koncepti koji joj pripadaju osnovnima. Prostorni scenariji prema dodiru objekta lokalizacije i lokalizatora dijele se na odnos intralokalizacije (u kojemu objekt lokalizacije cjelinom ili nekim dijelom zahvaća cjelinu ili dio lokalizatora) i odnos ekstralokalizacije (u kojemu objekt lokalizacije ni jednim svojim dijelom ne zahvaća cjelinu niti ijedan dio lokalizatora). Oba su odnosa spojiva s ishodištem kao jezgrenim značenjem genitiva. U prototipnoj aktualizaciji *ishodišta* lokalizator je polazna točka fizičkoga usmjerenog kretanja odvajanja/udaljavanja, no u neprototipnim scenarijima, svojstvenima i intralokalizaciji i ekstralokalizaciji, aktualizira se perceptivno ishodište. U ekstralokalizaciji kontakt objekta lokalizacije i lokalizatora uvjetovan je perceptivnom aktivnošću promatrača. Sustav prostornih padežnih konstrukcija temelji se na dinamičkom i statičkom aspektu prostornoga odnosa, a genitiv je primarno vezan za dinamički aspekt (direktivnost ablativnoga tipa), no njegovo se značenje odnosi i na druge scenarije na koje je primjenjiv koncept ishodišta te se objekt lokalizacije usmjerenom kreće (dinamički scenarij) ili miruje (statički scenarij). Autor razlikuje 4 tipa odnosa lokalizatora i objekta: 1) lokal ablativ odnosi se na usmjerenom „kretanje od”, odmicanje, udaljavanje; 2) lokal adlativ označuje usmjerenom „kretanje prema”, primicanje, približavanje; 3) lokal perlativ označuje kretanje objekta lokalizacije koje nije određeno po smjeru, promicanje, prolaženje; 4) lokal lokativ odnosi se na statički scenarij koji uključuje samo objekte lokalizacije u mirovanju, tj. njihovu smještenost. Sva četiri tipa mogu se ostvariti kao intralokalizacijska i ekstralokalizacijska relacija. Za prostor i lokalizaciju važni su i tipovi lokalizatora. U knjizi su podijeljeni na konkretne predmete, za koje je svojstveno da su vizualno perceptibilni i trodimenzionalni. Dvodimenzionalni predmeti ubrajaju se u kategoriju *širi prostor*, koja se dijeli na širi otvoreni prostor (npr. *polje, planina, grad*) i širi zatvoreni prostor (npr. *soba*). Četvrti tip lokalizatora čine *apstraktni predmeti i(li) prostori predočeni kao konkretni* (npr. *sjećanje, literatura*). Isti pojmovi, ovisno o upotrebi, mogu pripadati u više tipova (npr. *granica* može biti *širi prostor* ili *apstraktni prostor*).

U poglavlju *Prostorni genitivni prijedlozi* u uvodnim razmatranjima navode se problemi koje treba imati u vidu kada se istražuju prijedlozi. S jedne strane, prema autorovim riječima, tu je „njihova visoka polisemičnost kakva se uglavnom ne susreće kod drugih kategorija riječi” koja proizlazi iz relacijske funkcije prijedloga, tj. iz njegove usmjerenosti na objekt lokalizacije i lokalizator. Drugi problem proizlazi iz određenja što prijedlog zapravo jest. Ideja o zatvore-

noj i stabilnoj skupini jedinica već je odavno kompromitirana postojanjem oblika koji pripadaju drugim vrstama riječi (imenicama, priložima), a imaju funkciju prijedloga, te složenim prijedlozima. S obzirom na dominaciju sekundarnih prijedloga u genitivu autor iznosi njihove tvorbene obrasce. Zanimljiva je četvrta skupina – transponiranje spoja prijedloga s oblikom genitiva, akuzativa ili lokativa imenice uz koju može stajati modifikator, kvantifikator ili determinator, npr. *sa (sjeverne) strane (zgrade), na sve strane (zemlje)*. Uključivanje modifikatora, kvantifikatora i determinatora u sastav prijedloga rezultiralo je velikim brojem prijedložnih jedinica. Slijedi klasifikacija prostornih prijedloga. Prijedlozi intralokalizacije svrstani su u 14 skupina s podskupinama. Intralokalizacija obilježena genitivnim prijedlozima može biti: centralna, rubna, prednja, zadnja, donja, gornja, bočna, opća, geografska, relacijskodeiktička, ekspanzivna, komponentna, arealna i dominalna. Neke skupine podijeljene su u podskupine. Ekstralokalizacijski genitivni prijedlozi čine četiri skupine, koje se zatim dijele na podskupine, a neke od njih i na vrste. Ekstralokalizacija može biti: orijentacijska, proksimalna, distalna i opća.

U poglavlju *Semantička ekstenzija prostornih genitivnih prijedloga (prostorne slike)* autor interpretira genitivne prostorne prijedloge kao polisemične u visokome stupnju, a polisemičnost utvrđuje prema kriteriju je li razvijeno barem jedno novo, dodatno značenje koje se po svojoj prirodi ne može na zadovoljavajući način interpretirati kao prostorno. Izdvojeno je ukupno 35 konceptualnih domena u koje se preslikava prostorno značenje genitivnih prijedloga: aditiv, adresativ, agentiv, benefitiv, distantiv, ducitiv, egzekutiv, ekskluziv, elementativ, fonsiv, instrumental, intentiv, kauzativ, komparativ, koncesiv, konfrontativ, konsekutiv, korelativ, kvalitativ, kvantitativ, limitativ, medijativ, modal, munitiv, original, partitiv, posesiv, propozitiv, reprezentativ, stativ, supstancijal, supstitutiv, temativ, temporal, transformativ. Svaki je od njih kratko opisan te su navedeni prijedlozi koji imaju to značenje. Određivanje novog, neprostornog značenja nije uvijek jednostavno niti je uspostavljanje oštrih granica u određivanju značenja moguće, stoga je ovo poglavlje itekako zanimljivo i korisno za slična istraživanja i semantičku analizu prijedloga.

Drugi dio, *Leksikon prijedloga*, zauzima najveći dio knjige, u njemu je na jednak način obrađeno 407 prijedloga, poredanih abecedno. Uz svaki je prijedlog naveden tip lokalizacije, a zatim specifični podtip. Uz prijedloge s više upotreba zabilježene su sve njegove upotrebe. Iza uglatih zagrada navodi se opća semantička definicija prijedloga koja se precizira tipološkom klasifikacijom osnovanom na relaciji objekta lokalizacije (OL) i lokalizatora / genitivnoga referenta (L/GR). Primjeri upotrebe navode se u izvornoj domeni lokala (prostora): najprije LOKAL ablativ, zatim LOKAL adlativ, LOKAL perlativ te LOKAL lokativ; a precizira se i vrsta kretanja ili mirovanja objekta lokalizacije. Primjeri se razvrstavaju prema tipovima genitivnih referenata, najprije konkretni predmeti, širi prostori, pa apstraktni predmeti ili prostori predočeni kao

konkretni. Iza domene lokala nastavljaju se ostale domene prema stupnju složenosti, a svaka je upotreba potvrđena primjerima.

Tako je, primjerice, prijedlog *daleko od* opisan kao [ekstralokalizacija distalna] OL udaljen od L (GR) i ima tri domene lokala [LOKAL ablativ] odmicanje, udaljavanje; [LOKAL adlativ] primicanje, dolaženje, dospijevanje i [LOKAL lokativ] smještenost. Uz svaki su podijeljeni genitivni referenti te navedeni primjeri. Drugo je značenje ovoga izraza [STATIV] stanje bitno drukčije od GR (npr. *I nismo bili daleko od istine.*), zatim [KVALITATIV] svojstvo bitno drukčije od GR (npr. *Situacija je daleko od idealne, zbog povreda i bolesti igrača.*) te [MODAL] način bitno drukčiji od GR (npr. *Za vrijeme Osmanlija Medina je i dalje vodila svoj mirni život, daleko od svjetskih zbivanja.*). U obzir su uzete i pravopisne razlike te je zabilježena i mogućnost različitoga zapisa (npr. *pred kraj* i *pretkraj*, *posred* i *po sred*, *potkraj* i *pod kraj*, *preko puta* i *prekoputa*). Zahvaljujući široko postavljenim tvorbenim modelima prijedloga, odnosno složenih prijedloga, u samom leksikonu naći će se izrazi kao *desno od*, *do pola*, *iz bočnog dijela*, *na prostor*, *na prostore*, *na prostorima*, *na prostoru*, *s jednog* i *(s) drugog kraja*, *s jednog na drugi kraj* i dr.

Knjiga Ismaila Palića *Genitiv, prostor i prostorne slike (leksikon prijedloga)* korak je dalje u dosadašnjim opisima prijedloga jer širi granice prijedloga, odnosno višerječnih izraza koji imaju funkciju prijedloga, potvrđujući pritom svaki takav „novi” izraz, njegovo značenje i upotrebu konkretnim primjerom. Shema prostornih značenja iz kojih proizlaze neprostorna detaljno je razrađena uz jasnu ogradu da je postavljanje granica katkad nemoguć zadatak. Ipak, precizna klasifikacija prostornih značenja i semantičkih ekstenzija iznesena u knjizi poslužit će kao dobar vodič svakome tko se upusti u putovanje značenjskim prostorima prijedloga.

Ivana Matas Ivanković

Jezik i pravo kroz prizmu terminologije

(Bajčić, Martina. 2017. *New Insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary*. John Benjamins. Amsterdam – Philadelphia. 222 str.)

Izrada strukovnih ili specijaliziranih rječnika, kako se u novijoj literaturi nazivaju rječnici nazivlja određenoga strukovnog područja, tema je koja je u leksikografskoj literaturi u manjoj mjeri potkrijepljena konkretnom lingvističkom teorijom, nego što je potkrijepljena metodama proizniklima iz praktičnoga leksikografskog rada. Martina Bajčić u tom smislu čini odmak od uvriježene prakse dotičući mnoga teorijska terminološka pitanja u svojoj autorskoj knjizi *New*